

Popowski, Henryk

Szkic do portretu Witolda Rubczyńskiego (1864-1938)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 51/3-4, 7-37

2006

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Henryk Popowski

Zakład Filozofii

Instytutu Filozofii, Socjologii i Psychologii

Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie

SZKIC DO PORTRETU WITOLDA RUBCZYŃSKIEGO (1864–1938)¹

Przedmiotem niniejszego artykułu jest osoba i dzieło Witolda Rubczyńskiego. Zmarły w 1938 r. doktor prawa, profesor filozofii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i Uniwersytetu Jagiellońskiego, był jedną ze znaczących postaci życia naukowego przedwojennej Polski. Mimo ogromnego zaangażowania w pracę dydaktyczną i działalność organizacyjną, prowadził intensywne badania naukowe. Liczba jego publikacji, książek, artykułów, recenzji sięga ponad sto pozycji. Głównym przedmiotem jego zainteresowań była historia filozofii. Poza tym zajmował się etyką, estetyką, teorią poznania, psychologią i teologią moralną.

Z tych prac na szczególną uwagę zasługują badania z zakresu historiografii filozofii, które pozwalają Witoldowi Rubczyńskiemu zająć wyjątkowe miejsce w historiografii filozofii w Polsce. Stanowią istotny wkład w jej rozwój, zwłaszcza te z zakresu mediewistyki. Profesor Rubczyński był, jak można się przekonać, pionierem polskiej mediewistyki filozoficznej. Jego dokonania w tej dziedzinie wyrażają się nie tylko w opublikowanych pracach, w przedstawionych wynikach, ale także w działalności organizacyjnej, jak również w tym, że swoimi badaniami zainspirował innych do ich kontynuowania. Niemalże są też zasługi Rubczyńskiego w studiach wychodzących poza mediewistykę. Do nich należą prace poświęcone Adamowi z Bochynia i Sebastianowi Petrycemu z Pilzna. Jest oczywiste, że fundamentem tego dorobku Witolda Rubczyńskiego są jego poglądy filozoficzne. Z nich interesujące są zwłaszcza te, które dotyczą nie tyle

przedmiotu filozofii – rzeczywistości, ale samej filozofii jako nauki – poglądy metafizyczne. Pierwsze z nich, przez silny związek z kulturą – „życiem duchowym”, mają bardziej światopoglądowy niż filozoficzny charakter. Natomiast koncepcja filozofii, którą przedstawił Rubczyński, określająca jej cel, metody i strukturę wewnętrzną, relacje, zależności pomiędzy jej dyscyplinami, niezależnie od jej wartości, stanowi oryginalne ujęcie. Z powyższych względów te dwie dziedziny – historiografia filozofii i poglądy metafizyczne Witolda Rubczyńskiego – są przedmiotem mojej dysertacji.

W Bibliotece Jagiellońskiej jest przechowywane archiwum po profesorze Witoldzie Rubczyńskim. W 95 tomach znajdują się rękopisy prac, notatki, odpisy tekstów, wypisy, listy, zaproszenia, bilety wizytowe oraz liczne dokumenty urzędowe. Wszystko to stanowi istotne źródło przybliżające postać i pracę zmarłego, odsłania wiele faktów z jego życia. Poza tym są one świadectwem epoki. Znajdują się w nich listy od znaczących osób, m. in. Władysława Heinricha, Romana Ingardena, Wincentego Lutosławskiego, Konstantego Michalskiego, Kazimierza Twardowskiego, Władysława Tatarkiewicza. Archiwum nie cieszy się zainteresowaniem badaczy. Od czasu założenia, poza mną, zaglądały do niego dwie osoby. Było przeszukiwane jako źródło do przedwojennych dziejów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Korzystał z niego także prof. Władysław Seńko w czasie prac przygotowawczych do edycji pism Mateusza z Krakowa. Stało się przedmiotem moich badań. Ich opracowanie zamieściłem w „Aneksie”, którego z braku miejsca tutaj nie zamieszczam. Zamieściłem tam również wykaz wygłoszonych przez Rubczyńskiego wykładów uniwersyteckich i referatów oraz listę organizacji, do których należał. Te zestawienia sporządziłem na podstawie dokumentów znajdujących się w archiwum, a także informacji zamieszczonych w czasopiśmie, głównie w „Ruchu Filozoficznym”. Przedstawiłem poza tym pełną listę instytucji i osób korespondujących z Rubczyńskim.

Aby przybliżyć postać Witolda Rubczyńskiego, swoją prezentację rozpocząłem od przedstawienia jego biografii, do której sporządzenia wykorzystałem wiele informacji uzyskanych z archiwum. Praca Witolda Rubczyńskiego, jako historia filozofii, dzieli się na dwie zasadnicze części: studia nad platonizmem (neoplatonizmem) i nad arystotelizmem. Podział ten wyznacza porządek tej prezentacji. Na uwagę zasługuje zwłaszcza pierwsza część. Kierunek, który jest przedmiotem tych studiów, zajmuje wyjątkowe miejsce w pracy profesora, jemu poświęcił wiele publikacji. Z nim są związane badania mediewistyczne. Prace dotyczące arystotelizmu mają mniejszy zakres i nie zostały do końca zrealizowane. W ramach tych części przedstawiłem poszczególne badania, poddałem ocenie ówczesną i aktualną wartość ich wyników oraz ich znaczenie. Przedstawiłem także ostateczne rozwiązania problemów, z którymi autor się borykał. W ramach studiów mediewistycznych ukazałem warsztat pracy nestora mediewistyki filozoficznej w Polsce.

Aby oddać w pełni prace historiografa filozofii, na początku niezbędne są pewne ustalenia. Każdy historyk filozofii powinien być historykiem, filologiem, w przypadku badań mediewistycznych znać łacinę (średniowieczną) i posiadać umiejętności paleograficzne, ale przede wszystkim powinien być filozofem. Stefan Swieżawski² pisze, że przed przystąpieniem do swojej pracy musi najdokładniej określić, czym jest dla niego filozofia i jej historia oraz historiografia filozofii, jej cel i jej przedmiot. Zdaniem Swieżawskiego określić tych nie musi sam tworzyć, może je przejąć od innych, ale musi je dokładnie przeanalizować, uznać za swoje. Nie jest ważne, jaką treść przypisze tym pojęciom, oby treść przyjęta przed rozpoczęciem pracy przyświecała jej na każdym etapie. Skoro rozumienia te pełnią istotną rolę w badaniach historii filozofii, są także niezbędne do poznania pracy z tego zakresu. Stąd też na początku przedstawiłem poglądy filozoficzne i metafizyczne Rubczyńskiego oraz poglądy dotyczące historii filozofii i nauki zajmującej się tą dziedziną.

ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ

Witold Maurycy Jan³ Rubczyński urodził się 28 maja 1864 r. we Lwowie. Ojciec, Władysław (zmarły w 1904 r.⁴), był właścicielem posiadłości w Radziechowie koło Lwowa i komisarzem sądowym⁵, matka Maria z domu Białecka. Do szkoły średniej Rubczyński zaczął uczęszczać we Lwowie, później, przez krótki okres uczył się prywatnie. Egzamin dojrzałości złożył w Liceum w Nowym Sączu.

W roku 1882 rozpoczął studia historyczne na Oddziale Humanistycznym Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po trzech latach studiów źródłowych nad historią Polski XIII wieku powstała pierwsza praca Rubczyńskiego, opublikowana w roku 1886⁶. Duże znaczenie dla jego rozwoju naukowego miały wykłady o. prof. Stefana Pawlickiego z filozofii i hr. prof. Stanisława Tarnowskiego z literatury polskiej.

Jesienią 1886⁷ r. prof. Stanisław Smolka zorganizował pod patronatem Komisji Historycznej Akademii Umiejętności w Krakowie ekspedycję naukową do Rzymu. „W wyprawie tej [pod kierunkiem Smolki] wzięło udział 5 ukończonych słuchaczy uniwersytetu tutejszego: Dr Kallembach, Dr Korzeniowski, Doktorandzi, Krzyżanowski i Windakiewicz i p. Rubczyński, do których przyłączył się dobrowolnie przybyły z Warszawy, także wychowanek tutejszego uniwersytetu, Dr Grosse. Ułatwieniem wielkim w poszukiwaniach archiwalnych były sprawozdania pp. Abrahama i Dembińskiego, którzy poprzedniej zimy [1885 roku] z polecenia Komisji badali archiwa rzymskie w ogólności.”⁸ W Archiwum Watykańskim odpisywano lub streszczano materiały, odnoszące się do historii Polski końca XVI wieku, a także źródła wcześniejsze⁹. W czasie, kiedy to

archiwum nie było dostępne, badano inne archiwa i biblioteki publiczne i prywatne (m. in. archiwum konsystorskie, archiwum kolegium kardynałów w Lateranie, biblioteka Wiktora Emanuela, biblioteka Chigi)¹⁰. Na Uniwersytecie Papieskim Gregorianum Rubczyński słuchał wykładów ks. de Maria Cornoldiego¹¹. Po powrocie z Rzymu w roku 1887 na Wszechnicy Jagiellońskiej Rubczyński obronił dysertację doktorską z filozofii pt. *O pojęciu duszy u Arystotelesa i Lotzego*¹².

W kwietniu 1888 r. Witold Rubczyński wyjechał do Niemiec. W Lipsku i Dreźnie przebywał od kwietnia do lipca 1888 r.¹³ W czasie ponad trzymiesięcznego pobytu w Niemczech uczęszczał na wykłady z historii filozofii i etyki Wilhelma Wundta oraz brał udział w ćwiczeniach z historii sztuki u Alexa Springera¹⁴.

Prosto z Niemiec udał się do Włoch¹⁵, gdzie prowadził kwerendę źródłową w bibliotekach Ankony, Florencji i Padwy. W liście z Ankony z dnia 25.10.1888 r., adresowanym do Jadwigi Czerwińskiej, późniejszej żony, pisał, że pracuje na zlecenia Smolki i Tarnowskiego¹⁶. Celem poszukiwań były czynniki, które kształtowały literaturę i sztukę średniowieczną¹⁷. Interesował się także wpływem filozofii neoplatonickiej na św. Tomasza z Akwinu¹⁸. We florenckiej bibliotece Laurenziana dotarł do rękopisu (Pl. XIII dex Cod. XI), który, oprócz pism Dionizego Pseudo-Areopagity z komentarzem Hugona od Św. Wiktora i *Liber de secretis secretorum* Pseudo-Arystotelesa, zawierał anonimowy traktat filozoficzny *De intelligentiis*¹⁹. W połowie listopada tegoż roku, z ks. Janem Fijałkiem, który również w tym czasie przebywał we Włoszech, dołączył do przybyłego z Polski Stanisława Windakiewicza, by wspólnie kontynuować badania dla Komisji Historycznej AU²⁰.

Z Rzymu, za pośrednictwem Stanisława Krzyżanowskiego, prowadził rozmowy z prof. Stefanem Pawlickim w sprawie swojej habilitacji²¹. Stamtąd Rubczyński przesłał swoją rozprawę do prof. Smolki²². W liście do Jadwigi Czerwińskiej Rubczyński pisał, że praca ta została pozytywnie przyjęta przez profesora. W korespondencji tej nie jest zamieszczony tytuł rozprawy ani żadne szczegóły z nią związane, nie wiadomo nawet, z jakiej była dziedziny. Można domniemywać po adresacie, że była z zakresu historii (prof. Smolka był historykiem, a więc mogła to być rozprawa z tej dziedziny).

W roku 1891 ukazało się sześć artykułów Rubczyńskiego. Pierwszy z nich, *O stałych czynnikach w rozwoju duchowym człowieka*, był zatwierdzony do druku uchwałą Wydziału Historyczno-Filozoficznego AU na posiedzeniu dnia 29 listopada 1889 r.²³. Rozprawa ta została pozytywnie przyjęta przez środowisko naukowe. Marian Morawski zaliczył ją „do lepszych nabytków naszej niebogatej literatury filozoficznej.”²⁴. Dwie inne prace należą do historiografii filozofii średniowiecznej. Jedna z nich, *Nieznany traktat o porządku istnień i umysłów i jego domniemany autor Vitellion*, dotyczy odnalezionego we Florencji traktatu i została zatwierdzona do druku na posiedzeniu Komisji Historyczno-Filozoficznej dnia 12 stycznia 1891 r.²⁵. Druga, *Rzut oka na wpływy neoplatonickie*²⁶, jest pokłosiem badań prowadzonych w czasie pobytu Rubczyńskiego we Włoszech.

Trzy pozostałe pozycje z roku 1891 należą do dziedziny estetyki. Dwie z nich to recenzje książek: Henryka Struvego *Sztuka i piękno*²⁷ i Stanisława Witkiewicza *Sztuka i krytyka*²⁸. Trzecią był artykułu *Rozwój sztuki i jego bodźce psychiczne*²⁹. W tym samym roku Witold Rubczyński podjął studia prawnicze w Wiedniu, które uwieńczył złożeniem egzaminów w roku 1895, a następnie 28 listopada tegoż roku, w Krakowie, uzyskał dyplom doktora administracji i prawa. W dzień później zawarł związek małżeński z Jadwigą z domu Czermińska, po czym wyjechał do Lwowa, gdzie podjął służbę administracyjno-polityczną w Lwowskiej Prokuratorii Skarbu.

Rubczyński przybył do Lwowa w tym samym roku co prof. Kazimierz Twardowski, wielki animator ruchu filozoficznego w Polsce. Od samego początku pobytu we Lwowie Rubczyński nawiązał ścisły kontakt ze środowiskiem filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. Przez 15 lat pobytu w tym mieście pełnił obowiązki administracyjne, prowadził zajęcia ze studentami i intensywne badania naukowe, a także wiele publikował, uzyskując kolejne stopnie naukowe. W stolicy Galicji aktywnie uczestniczył w życiu filozoficznym.

Przed rozpoczęciem pracy w biurze, od godziny siódmej rano prowadził ćwiczenia, seminaria i wykłady³⁰. Przedmiotem wykładów była filozofia starożytna (Arystoteles i filozofia poarystotelesowska), neoplatonizm, filozofia średnio-wieczna, a także historia estetyki. Na ćwiczeniach i seminariach u Rubczyńskiego analizowano teksty źródłowe, m. in.: Platona *Parmenidesa* i *Sofistę*, Arystotelesa *Metafizykę* i *Etykę Nikomachejską*, Diogenesa Laertiosa *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*, Plotyna *Enneady*, Cycerona *Academicę*, a także fragmenty dzieł scholastycznych oraz Herdera *Kalligo*³¹.

Owocem pracy naukowej z czasu pobytu we Lwowie były 4 rozprawy z historii filozofii. Ich przedmiotem był neoplatonizm, poglądy Ruskina, kryterium prawdy stoików i Kartezjusza oraz poglądy filozoficzne polskiego renesansowego tłumacza pism etycznych Arystotelesa – Sebastiana Petrycego z Pilzna. We Lwowie Rubczyński dokonał również edycji niewydanego listu Mikołaja z Kuzy z roku 1463, opublikował dwa artykuły z estetyki i sześć recenzji.

W roku 1902, na podstawie rozprawy *Studia neoplatońskie*, wydanej w „Prze-głądzie Filozoficznym” w 1900 r., habilitował się i został docentem prywatnym, a w roku 1909 profesorem nadzwyczajnym.

„Był jednym z założycieli Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie. Jeszcze przed rokiem 1904 spotykał się celem omówienia zagadnień filozoficznych, w gronie pracowników naukowych Uniwersytetu Lwowskiego. Zebrania te stanowiły załączek przyszłego PTF-u. W setną rocznicę śmierci Immanuela Kanta został pierwszym w historii Towarzystwa jego skarbnikiem, a od 1908 pełnił tam funkcje sekretarza, rok później został zastępcą przewodniczącego”³².

W 1910 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim katedry opuścili dwaj profesorowie. Odeszli na emeryturę o. Stefan Pawlicki w 71 roku życia i Maurycy Straszewski

po 30 latach pracy. Po pierwszym katedrę objął prof. Władysław Heinrich, po drugim Katedrę Filozofii i Pedagogiki prof. Witold Rubczyński. Tym samym roku, 1 listopada, został mianowany profesorem zwyczajnym³³, a 29 listopada wygłosił wykład inauguracyjny *Walka o wszechstronny pogląd na świat*³⁴. W roku akademickim 1917/18 pełnił funkcję Dziekana Wydziału Filozoficznego tego uniwersytetu. Po przekroczeniu granicy wieku w 1929 r., za zgodą Ministerstwa pozostał na uczelni do maja 1933 r.³⁵. Dnia 10 kwietnia 1936 r. postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej został mianowany profesorem honorowym³⁶, a 15 listopada 1936 r. odznaczony Orderem Odrodzenia Polski³⁷.

Na Uniwersytecie Jagiellońskim prowadził wykłady i seminaria do końca swoich dni. Wykłady obejmowały: wstęp do filozofii, filozofię starożytną, średniowieczną, nowożytną i niektóre zagadnienia z filozofii polskiej, a także logikę i etykę. Na seminariach u Rubczyńskiego zajmowano się lekturą i interpretacją tekstów m. in.: Platona: *Rzeczypospolita*, Arystotelesa *Etyka Nikomachejska*, pism Plotyna, Kartezjusza *Meditationes de prima philosophia*, pism Spinozy, Kanta *Krytyka czystego rozumu*, Husserla *Logische Untersuchungen*, J. Fr. Fressa *Wiessen, Glauben und Ahndung*. „W ciągu pobytu swego na katedrze [Rubczyński] doprowadził z górą 70 uczniów do doktoratu bądź jako pierwszy, bądź jako drugi egzaminator. Z tej liczby około 20 osób pracowało w dalszym ciągu naukowo, z czego połowa przeszła przez egzamin habilitacyjny”³⁸.

Po przeprowadzeniu się do Krakowa, Rubczyński utrzymywał stały kontakt ze środowiskiem lwowskim. W latach 1911–1918 był członkiem Komitetu Redakcyjnego „Ruchu Filozoficznego”, a od 1924 r. przedstawicielem Redakcji w Krakowie (w jego mieszkaniu przy ulicy Jabłonowskich mieściła się filia „Ruchu”), skąd przysyłał do Lwowa „wiadomości z bruku krakowskiego” [określenie Twardowskiego]. Wraz z Wincentym Lutosławskim, Michałem Sobeskim, Kazimierzem Twardowskim współtworzył Komitet Organizacyjny I Zjazdu Filozoficznego we Lwowie w roku 1923. Cały czas prowadził korespondencję z profesorami Uniwersytetu Lwowskiego, między innymi z Kazimierzem Twardowskim.

W Krakowie, od 30 listopada 1910 r. stał się członkiem Zarządu Towarzystwa Filozoficznego³⁹, a później został jego prezesem. Objął tę funkcję po Maurycym Straszewskim⁴⁰. W Krakowie był również przewodniczącym Towarzystwa Etycznego. Od samego początku swojej pracy naukowej związał się z Akademią Umiejętności, późniejszą Polską Akademią Umiejętności (PAU). W roku 1920 został mianowany jej członkiem korespondentem i przewodniczył Komisji do Badania Historii Filozofii w Polsce. W PAU pracował do roku 1933. Od początku istnienia „Kwartalnika Filozoficznego”, czyli od 1923 do 1936 r., należał do Komitetu Redakcyjnego tego periodyku. Rubczyński wchodził w skład Komitetów Organizacyjnych wszystkich trzech zorganizowanych przed II wojną światową Zjazdów Filozoficznych w Polsce. Poza Lwowem współorganizował

II Zjazd w Warszawie w 1927 r. Przewodniczył III Zjazdowi w Krakowie w 1936 r. Łączna liczba towarzystw i organizacji, do których należał Rubczyński, wynosi około 18⁴¹.

Mimo ogromnego zaangażowania w pracę dydaktyczną i organizacyjną, Rubczyński prowadził bardzo intensywne badania naukowe, wiele publikował. Przedmiotem publikacji były zagadnienia z historii filozofii, etyki, estetyki, teorii poznania, psychologii i teologii moralnej. W Krakowie powstały dwie główne prace Rubczyńskiego, *Zarys etyki* (1916) (drugie wydanie rozszerzone Etyka (1925)) i *Filozofia życia duchowego* (1925). Nad ostatnim swoim dziełem, *Problem kształtowania charakteru*, pracował do ostatnich chwil życia. „Podobno [...] przeprowadzał jeszcze jego korektę w dniu swojej nagłej śmierci, zaledwie na krótko przed zgonem.”⁴²

Prof. Witold Rubczyński zmarł 18 maja 1938 r. podczas podróży do Inowrocławia.

Prof. W. Rubczyński cieszył się dużym autorytetem nie tylko naukowym w ówczesnej Polsce⁴³. W jego archiwum, przechowywanym w Bibliotece Jagiellońskiej, znajduje się wiele listów od znanych osobistości ówczesnej Polski z prośbami o pomoc i opinie oraz podziękowania za ich udzielenie. Zwracano się do niego z prośbą o porady w sprawie obsadzenia Katedr Filozofii w Polsce. Na postawie jego opinii ks. Konstanty Michalski otrzymał Katedrę Filozofii Chrześcijańskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim.

W zamieszczonym w „Przeglądzie Filozoficznym” (1907, t. X) „Wykazie Specjalności” przy nazwisku Rubczyńskiego czytamy: „[...] historia filozofii starożytnej i średniowiecznej od początków do odrodzenia włącznie (estetyka i jej historia)”. Rubczyński nie był jednak tylko historykiem filozofii. Tak jak każdy historyk filozofii był przede wszystkim filozofem, „a był, jak pisze jeden z jego uczniów, nim z zamiłowania i z przekonania; co więcej w pracy filozoficznej widział swe powołanie”⁴⁴.

Jak pisze Andrzej Przymusiła, „swego czasu żywo interesowano się publikacjami Rubczyńskiego”⁴⁵, o czym świadczy liczba recenzji poświęconych jego pracom i to nie tylko w środowisku filozoficznym. Książka Rubczyńskiego *Filozofia życia duchowego* wywarła duże wrażenie na Stefanie Żeromskim⁴⁶.

Nie kogo innego, a właśnie Witolda Rubczyńskiego poproszono o artykuł *O najpilniejszych potrzebach nauki polskiej w zakresie historii filozofii* do periodyku „Nauka Polska” (1919, t. II). W poprzednim numerze K. Twardowski w artykule *O potrzebach filozofii polskiej*⁴⁷ pozytywnie ocenił *Zarys etyki* (wyd. 1916) Rubczyńskiego, określając tę pracę zaspakajającą potrzeby akademickie w tej dziedzinie. W roku 1938, Władysław Semkowicz w artykule *Życie naukowe Krakowa*⁴⁸, po omówieniu zagadnień teoriopoznawczych, również uwzględnił, obok Władysława Heinricha, Rubczyńskiego, pisząc: „Drugą grupą zagadnień opracowywanych przez uczonych krakowskich są zagadnienia etyczne

i estetyczne. Przede wszystkim wymienić trzeba prof. Rubczyńskiego, którego *Etyki* drugie powiększone wydanie ma się wkrótce ukazać.” Tadeusz Strumiłło zaliczył *Filozofię życia duchowego* „do najdonioślejszych wysiłków polskiej myśli filozoficznej lat ostatnich”⁴⁹. Henryk Struve wyróżnił *Studia neoplatoniskie* Rubczyńskiego wśród prac, jakie powstały w ośrodku lwowskim w latach 1894–1904⁵⁰.

Na wyróżnienie zasługują niewątpliwie badania mediewistyczne Rubczyńskiego. Jego edycje tekstów, zwłaszcza dzieła Mateusza z Krakowa *Theodicea*, do dziś budzą podziw wśród specjalistów w Polsce i za granicą. Natomiast inne prace Rubczyńskiego i jego osoba są mało znane w Polsce, nawet wśród ludzi zawodowo zajmujących się filozofią.

STAN BADAŃ

Od początku prowadzonych przeze mnie badań nad osobą i dziełem Witolda Rubczyńskiego nurtowało mnie pytanie, dlaczego nie zajmuje on właściwego, odpowiedniego dla swoich zasług, miejsca w dziejach filozofii w Polsce?

Jest on nieobecny a nawet pomijany w literaturze filozoficznej. Maria Ossowska w książce *Podstawy nauki o moralności* (wyd. 1957), przedstawiając stanowisko w etyce, uznające możliwość przejścia od etyki opisowej do etyki normatywnej, wymieniła jedynie Juliana Ochorowicza. Nazwisko Rubczyńskiego nie pojawiło się, chociaż podzielał on taki pogląd. W innym miejscu autorka, wymieniając prace z zakresu etyki współczesnych Rubczyńskiemu, nie tylko nie wspomniała jego prac, ale nawet napisała, że inne publikacje mają „błędne znaczenie”. Barbara Skarga, omawiając w pracy zbiorowej *Zarys dziejów filozofii polskiej 1818–1919* problem ewolucjonizmu oraz dyskusji na ten temat w Polsce, nie uwzględniła stanowiska Rubczyńskiego⁵¹. A przecież rozprawa Rubczyńskiego *O stałych czynnikach w rozwoju duchowym człowieka*, która jest rzeczowym głosem w sporze, ukazała się w roku 1891, a spór z ewolucjonizmem, zdaniem autorki, trwał do lat 90. XIX w. Do zapomnienia o Witoldzie Rubczyńskim przyczynił się niewątpliwie brak całościowego opracowania jego poglądów.

Zaraz po jego śmierci, „Ruch Filozoficzny” w 1938 r. w dziale Nekrologi zamieścił krótką notatkę przybliżającą postać i działalność Rubczyńskiego. Tekst zawierał 11 błędów. Na jeden zwrócił uwagę Andrzej Przymusiński⁵² we wspomnianym artykule – został błędnie podany dzień śmierci 19 a nie 18 maja. Pozostałe są związane z tytułami artykułów i datami ich wydania⁵³. W tym czasie ukazało się kilka artykułów. Zamieszczone są one głównie w dwóch zbiorach *Witold Rubczyński. Wspomnienia pośmiertne i Przemówienia wygłoszone na akademii ku czci śp. prof. Witolda Rubczyńskiego*. Ich autorami są współpracownicy, uczniowie, osoby, które osobiście kontaktowały się z Rubczyńskim.

Teksty te z racji wspomnieniowego charakteru są bardzo cenne. Przybliżają osobowość profesora. Są też próbą podsumowania jego dorobku naukowego i poglądów filozoficznych w różnych dziedzinach filozofii (historia filozofii, etyka, teoria poznania). Mimo okoliczności, w jakich zostały napisane, zawierają nawet uwagi krytyczne. Nie są jednak oparte na szczegółowych analizach. Nie zawsze podają prawdziwe dane⁵⁴. Autor jednego z artykułów, Zygmunt Zawirski napisał: „Rzeczowa naukowa ocena i krytyka twórczości zmarłego nie może tu być przeprowadzona. Na to potrzebna jest pewna odległość, pewna perspektywa czasowa i możliwość rozpatrywania działalności zmarłego na tle obrazu współczesnej kultury duchowej narodu.”⁵⁵.

Po II wojnie światowej w wymienionym powyżej artykule Przymusiła, opierając się przede wszystkim na powyższych wspomnieniach, przypomniał postać Witolda Rubczyńskiego.

W pracy zbiorowej *Zarys dziejów filozofii polskiej 1818–1919*, Stanisław Borzym w dwóch miejscach tej pracy, a mianowicie w: Części III. *Lata 1895–1918* i *Aneksie Filozofia międzywojenna (1918–1939). Przegląd stanowisk*, uwzględnił Rubczyńskiego. Rodzaj wykładu historiografii filozofii, zawarty w tej książce (od roku do roku), uniemożliwia przedstawienie czyichkolwiek poglądów filozoficznych, a szczególnie poglądów Witolda Rubczyńskiego, który z bezwzględną konsekwencją podąża obraną na samym początku drogą. Czytając te dwa fragmenty odnosi się wrażenie, że ich autor robił to raczej z obowiązku, niż z zainteresowania. Nie sposób było pominąć w tej publikacji osoby, która w tym okresie pełniła ważną rolę w życiu umysłowym w Polsce.

Pod kątem działalności w Polskim Towarzystwie Filozoficznym zaprezentowałem postać Rubczyńskiego w pracy zbiorowej wydanej z okazji 100-lecia Towarzystwa (1999)⁵⁶. W roku 2000 wydałem artykuł *W sprawie interpretacji i znaczenia filozofii Witolda Rubczyńskiego*⁵⁷.

Z pewnością „perspektywa czasowa” jest wystarczająca. Filozofia okresu międzywojennego doczekała się licznych opracowań. Powstało wiele monografii prezentujących pełny obraz tej epoki, ujmujących poszczególnych filozofów, poglądy, zagadnienia i kierunki filozoficzne.

Z czego wynika brak zainteresowania dziełem i osobą Witolda Rubczyńskiego?

Po przeanalizowaniu dorobku naukowego Rubczyńskiego, nie można powiedzieć, że jego praca straciła swoją wartość. Jego dokonania w zakresie historii filozofii można ocenić w miarę obiektywnie. Niektóre z nich posiadają wartość niezaprzeczalną (edycje, koordynacja prac Komisji do Badania Historii Filozofii w Polsce), inne nie straciły swojej wartości choćby ze względu na to, że są one ważnym etapem w poznaniu dziejów filozofii. Rubczyński niejednokrotnie jako pierwszy i jedyne w Polsce wchodził na niezbadane tereny. Takim przykładem są studia neoplatonistyczne⁵⁸.

Poglądy filozoficzne Rubczyńskiego zachowały swoją wartość nie tylko dlatego, że wpisują się w tło epoki, ale także dlatego, że pod wieloma względami stanowią oryginalne ujęcie niektórych zagadnień – zarówno od strony treści, jak i formy, a poza tym są ważnym ogniwem w rozwoju filozofii w Polsce.

Za mniej istotne przyczyny nieobecności Rubczyńskiego we współczesnej literaturze filozoficznej należy uznać czynniki zewnętrzne.

Pierwszym z nich jest fakt, że umarł on na krótko przed II wojną światową. Do czasu wojny „perspektywa czasowa” była zbyt krótka. Wojna zakłóciła życie umysłowe, a sytuacja polityczna, która się wytworzyła po jej zakończeniu w Polsce, z pewnością nie służyła Rubczyńskiemu. Musiał być pomijany jako myśliciel katolicki oraz krytyk systemu komunistycznego, czego wyraz dał w swych przedwojennych pismach.

Drugim mniej istotnym czynnikiem zewnętrznym są tendencje w historiografii filozofii w Polsce. Największym zainteresowaniem historyków filozofii i filozofów cieszy się Szkoła Lwowsko-Warszawska. Liczba publikacji poświęcona temu, niewątpliwie największemu fenomenowi w dziejach filozofii w Polsce, bije wszelkie rekordy. Rubczyński był naocznym świadkiem formowania się Szkoły. Jak wynika z jego biografii, był mocno związany ze środowiskiem lwowskim, brał udział w realizacji wielu inicjatyw, które wychodziły z jego kręgu. Nie uległ jednak urokowi Szkoły. Pozostał i nadal pozostaje, jak wielu nie zaliczanych do niej, w jej cieniu.

Za bardziej istotne przyczyny braku zainteresowania Rubczyńskim należy uznać czynniki wewnętrzne, zawarte w jego pismach. Nie są one związane z treścią jego poglądów, ale ze sposobem ich prezentacji. Z nich między innymi wynikają problemy z interpretacją jego poglądów. Można to zauważyć w dwóch fragmentach, poświęconych Rubczyńskiemu, w wyżej wymienionym *Zarysie ...*, pióra Stanisława Borzyna.

W pierwszym, Stanisław Borzym nie podał źródeł, które wykorzystał. Jak wynika z treści, oparł się na rozprawie Rubczyńskiego z 1911 r. *Stosunek filozofii do nauk szczegółowych*. Nie uwzględnił on wcześniejszych prac Rubczyńskiego, które mieszczą się przecież w latach określonych przez tytuł rozdziału. Brak całościowego obrazu poglądów filozoficznych Rubczyńskiego nie pozwala w pełni zrozumieć poszczególnych jego poglądów i powoduje błędną interpretację. Autor przypisał Rubczyńskiemu stwierdzenie: „[...] systemem wprowadzającym ład do wszystkich usiłowań poznawczych [...] nie może być teoria poznania, czy to rozpatrywana logicznie, czy psychologicznie”⁵⁹. Natomiast u Rubczyńskiego w wyżej wymienionej pozycji czytamy: „podstawę taką i to nie tylko dla demarkacji nauk poszczególnych, ale także do zakreślenia ich wspólnego, celu i prawideł ich współpracownictwa dać może teoria poznania, czy to oparta wyłącznie na psychologii, czy też, zdaniem innych, konstatająca także warunki, prawa logiczne [...]”⁶⁰ (Rubczyński uważał, że tą podstawą powinna

być logika). W dalszej części Rubczyński pisał: „ten dział dociekań filozoficznych [(teoria poznania)] jest dla ogólnego rozwoju umysłowości szczególnie doniosły, a filozofia nimi zajmująca się, może zasłużyć na miano naukowej lub ścisłej, jeżeli ograniczy się do uzasadniania i sformułowania nieodzownych podstaw i czynników wszelkiej umiejętności.”⁶¹.

W *Aneksie* ten sam autor, w kilku zdaniach, przedstawił jedyną książkę Rubczyńskiego z 1925 roku *Filozofia życia duchowego*. Dzieło to, jego zdaniem, zawierało „wykład zgodnego w swych zarysach z dualizmem chrześcijańskim światopoglądu spirytualistycznego”⁶². Borzym nie podał znaczenia użytych przez siebie terminów i nie wiadomo, co według niego one oznaczają. Na pierwszy rzut oka niezbyt szczęśliwe jest współwystępowanie dwóch terminów „dualizm” (substancja duchowa i substancja materialna) i „spirytualizm” (substancja duchowa). Z wypowiedzi tej można odczytać, że Rubczyński w swojej książce przynajmniej przejawiał skłonności do spirytualizmu. Przedmiotem wymienionej pracy Rubczyńskiego nie była jednak „filozofia ducha” w ujęciu heglowskim. To prawda, że jej głównym zagadnieniem była nieśmiertelność duszy jednostkowej i że ono było centralnym zagadnieniem filozofii Rubczyńskiego. To wszystko jednak nie upoważnia do twierdzenia, że jego poglądy miały związek ze spirytualizmem. O wiele mocniejsze podstawy można znaleźć w pracach Rubczyńskiego, a także w omawianej pozycji, do nazwania go „pozytywistą”. W drugiej połowie 30 XIX w. pozytywista Herman Helmholtz, podobnie jak Rubczyński w zacytowanych powyżej fragmentach z rozprawy z 1911 r., uważał, że „filozofia ma rację istnienia jako »teoria teorii«, jako nauka nauk, badająca ich rolę i wzajemne powiązania, krótko mówiąc, jako gnozeologia.”⁶³. Pozytywizm Rubczyńskiego wyrażał się w jego kulcie nauki, a zwłaszcza metody naukowej – doświadczalnej, postawie krytycznej, w pozytywistycznym schemacie myślowym i widzeniu społecznego charakteru nauki. Ponadto Rubczyński uważał, że nauka nie powinna być oparta na dogmatycznych (metafizycznych) założeniach. Filozofia może formułować swoje twierdzenia wychodząc od wyników nauk szczegółowych. Jednocześnie jego twórczość zawierała elementy antypozytywistyczne. Obok pierwiastków pozytywistycznych pojawiają się takie pojęcia, jak: „energia duchowa”, „moc duchowa” czy „wytrzymałość duchowa”. Nie wynikało to jednak z braku konsekwencji autora, ale z celu, który sobie stawiał. Rubczyński, tak jak pisze Barbara Skarga o Henryku Struvm, Stefanie Pawlickim i Maurycym Straszewskim, dążył „do uzgodnienia wymogów empiryzmu z poszukiwaniem odpowiedzi na ostateczne pytania filozofii.”⁶⁴.

Przy rozumieniu pojęcia „życie duchowe”, którym posługiwał się Rubczyński, nie można opierać się na bezpośrednich skojarzeniach. Źródeł określenia „życie duchowe”, stosowanego przez Rubczyńskiego, należy szukać w terminologii niemieckiej. Niemcy dzielą nauki na *Geisteswissenschaftliche* i *Naturwissenschaftliche*, czyli nauki humanistyczne (duchowe) i nauki przyrodnicze. Dla

Rubczyńskiego „życie duchowe” jest życiem właściwym społeczności ludzkiej. Występuje ono w takim zbiorze jednostek, gdzie istnieje potrzeba i dążność do przekazywania i utrwalania wyobrażeń o zjawiskach, istotach, obowiązkach względem siebie⁶⁵. Drogowskazami życia duchowego są reguły myślenia (logika) i postępowania (etyka). Rozwój „życia duchowego” wyraża się w postępie moralnym. Uwidacznia się w sztuce (estetyka).

Problemy w interpretacji poglądów Rubczyńskiego wynikają przede wszystkim z języka, jakim się on posługiwał w celu ich przedstawienia, a także z pewnych założeń filozoficznych, metodologicznych, których przestrzegał z niebywałą konsekwencją.

Autorzy wszystkich recenzji poświęconych pracom Rubczyńskiego wysoko oceniali ich wartość, jednak niemal we wszystkich pojawiał się jeden wspólny element – uwaga krytyczna, dotycząca języka. A oto dwa przykłady. W recenzji pierwszej publikacji Rubczyńskiego (1886) czytamy: „Styłem ciężkim i napuszonym zaciemnia [Rubczyński] przedmiot”⁶⁶. Autor recenzji *Filozofii życia duchowego* (1929) pisze: „trudny sposób pisania, operujący nadmiernie złożonymi zdaniami oraz brak przejrzystości w budowie i rozczłonkowaniu tekstu”⁶⁷. Podobne zastrzeżenia mieli również wydawcy, co stawiało nawet pod znakiem zapytania możliwość edycji *Życia duchowego*. W liście do Rubczyńskiego z dn. 13.03.1923 r. od redakcji Wydawnictwa Uniwersytetu Poznańskiego Fiszer i Majewski czytamy: „ciężki styl trudny do zrozumienia dla przeciętnego inteligenta”⁶⁸. Trzeba przyznać, że lektura pism Rubczyńskiego nie jest łatwa. Znajdują się w nich zdania nadmiernie rozbudowane, które niejednokrotnie swoim rozmiarem przekraczają pół strony. Często nie jest jasne, do czego odnoszą się ich poszczególne składniki. W odczytanie takiego zdania trzeba włożyć wiele wysiłku. Często wymaga ono przepisania, rozłożenia i ponownego powiązania jego części składowych.

Z pewnością do Rubczyńskiego dotarło wiele uwag, nie tylko z recenzji, dotyczących jego stylu pisania. Uczestniczył w pracach prowadzonych przez Instytut Filozoficzny w Warszawie nad *Polskim Słownikiem Filozoficznym*. W czasach, w których wiele wysiłku włożono w to, żeby język filozofii w Polsce był interkomunikatywny, Rubczyński do końca nie zmienił swojego stylu, co nie wynikało z niedbałości o język. Dla Rubczyńskiego wymiana myśli pełniła istotną rolę w życiu społecznym. Była czynnikiem różnicującym społeczność ludzką od zwierzęcej. Stanowiła podstawę rozwoju umysłowego i moralnego jednostek i społeczeństwa. W jego pismach można znaleźć wiele miejsc poświęconych kwestii języka. Dbałość o tą sferę przyprawiła go o ciężkie przeżycie osobiste⁶⁹. Paradoksalnie można powiedzieć, że styl Rubczyńskiego wynikał z troski o język. Dążył do tego, aby zdania, które formułował, były pełne, nie zawierały nie-domówień i pominięć. Pragnął, by obejmowały wszystkie możliwe warianty,

eliminowały możliwe zastrzeżenia. Prawdopodobnie przyczyniły się do tego studia prawnicze i służba administracyjna we Lwowskiej Prokuraturii Skarbu.

Jak już wspomniałem, nie wszyscy autorzy wyżej wymienionych „wspomnień” powstrzymali się przed „rzeczową oceną i krytyką” twórczości Rubczyńskiego. Uwaga krytyczna Tadeusza Garbowskiego dotyczyła innego zagadnienia, związanego z problemem interpretacji poglądów Rubczyńskiego. „Bez teoretycznych poznawczych przygotowań czy zastrzeżeń czytamy tam o ciałach i duszach, o duchu ponad materią, o woli, rozsądku i rozumie. Brak bliższych określeń, w jakim znaczeniu wyrazy te i wiele innych podstawowych [...] należy pojmować. [...] Założenia jego przyjęte [...] zostały dogmatycznie i dlatego nie czuje potrzeby ich poznawczego uzasadnienia.”⁷⁰ Niedociągnięcia te autor tłumaczył tym, że Rubczyński, mając „wyrobiony zmysł rzeczywistości, przystąpił do sformułowania swego poglądu na świat [...] w drugiej połowie swojego życia, kiedy codzienny dualizm psychofizyczny, właściwy zarówno laikom jak wyznawcom, skryształizował się u niego z dawien dawna jako pogląd oczywisty i jedynie możliwy.”⁷¹ Wypowiedź Garbowskiego (drugi cytat) jest wątpliwym usprawiedliwieniem zarzutów postawionych w pierwszym cytacie. Autor wypowiedzi również używał określenia „pogląd na świat”, „bez bliższych określeń”. Jeżeli pogląd na świat przyjmiemy w najogólniejszym znaczeniu, to możemy powiedzieć, że każdy człowiek przystępuje do jego „sformułowania” na samym początku swojego życia. Jeżeli przez „sformułowanie” będziemy rozumieli wyartykułowanie, ujęcie słowne, wypowiedzenie, opublikowanie, to dotykamy pewnej nieścisłości. Rubczyński „przystąpił do sformułowania swego poglądu na świat” w roku 1889. W tym bowiem roku jego pierwsza rozprawa filozoficzna została przyjęta do druku. Jak łatwo obliczyć, nie było to w drugiej połowie jego życia.

Poza tym niepodawanie przez Rubczyńskiego rozumień stosowanych przez siebie pojęć, definicji wynikało z pewnych założeń teoretycznych. Dla niego stanowiły one cel, a nie punkt wyjścia jego rozważań. Nie przyjmował dogmatycznie założeń. Przestrzegał przyjętej zasady, że filozofia (nauka) nie powinna się na nich opierać. To prawda, że w jego pismach pojawiały się pewne twierdzenia podstawowe, stanowiące punkt wyjścia dla dalszych rozważań. Ich źródłem bywała często oczywistość, wypływająca ze zdrowego rozsądku lub wiara, a przede wszystkim etyka. Miały one charakter postulatywny. Pochodzenie założeń nie decydowało jednak o ich prawdziwości, była ona jedynie hipotetyczna. Autor nie był często do końca przekonany, że uda mu się potwierdzić postawione hipotezy. Miał jedynie nadzieję, że jest możliwe ich uprawdopodobnienie. Podnoszenie jak najwyższego stopnia prawdopodobieństwa, jest celem, który przed sobą stawiał. Środkiem do tego celu był materiał uzyskany na podstawie doświadczenia i wyniki nauk szczegółowych po ich krytycznym przeanalizowaniu. Na takim schemacie oparte były niemalże wszystkie prace Rubczyńskiego. Wybitnym przykładem była *Filozofia życia duchowego*, w której „nieśmiertelność duszy” jest jedynie hipotezą, a celem tej rozprawy jej uprawdopodobnienie.

Pozostał jeszcze jeden czynnik utrudniający odczytanie poglądów Rubczyńskiego. Dla formułowania swoich poglądów posługiwał się on często poglądami, które powstały w dziejach filozofii. Nie polega to jednak na ich pełnej akceptacji. Na wstępie poddał je krytyce. Niejednokrotnie trudno się zorientować, które z nich odrzucał, które akceptował w całości lub jedynie w części. Jednak przy całościowym ujęciu poglądów filozoficznych Rubczyńskiego, choćby tylko w zarysie, ta trudność jest pokonywalna.

Na zakończenie chciałbym posłużyć się cytatem z *Uczty Platona*, który wykorzystał w artykule o Rubczyńskim jego uczeń Marian Heizman: „Bo, gdy kto chciał się przysłuchać rozmowom Sokratesa, wydawałyby mu się śmieszne na pierwszy rzut oka [...]. Ale kiedy kto do wnętrza tych słów zagłębnie, kiedy kto wejdzie w nie naprawdę, zobaczy, że tylko w takich słowach jest jakiś sens [...]”⁷².

W ostatnim czasie w środowiskach akademickich rośnie zainteresowanie Rubczyńskim. Wyrazem tego są dysertacje mu poświęcone. Jeszcze w roku 1985 na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej ówczesnej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie Magdalena Bodech obroniła pracę magisterską pisaną pod kierunkiem ks. doc. dr hab. Bronisława Dembowskiego *Metafizyczne podstawy poglądów Witolda Rubczyńskiego*.

Nie tak dawno powstały dwie dysertacje doktorskie: Ewy Cwynar *Filozofia kultury Witolda Rubczyńskiego. Idea mocy duchowej człowieka* i ks. Mirosława A. Michalskiego *Myśl filozoficzna i etyczna Witolda Rubczyńskiego*. Promotorem pierwszej był prof. Czesław Głąbik. Jej obrona została przeprowadzona dn. 10 XII 2002 r. na Uniwersytecie Śląskim na Wydziale Nauk Społecznych. Drugiej patronował prof. Włodzimierz Tyburski i została obroniona w Instytucie Filozofii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika dn. 27 października 2004 r.

Odnosząc się do pracy Ewy Cwynar, wyrażenie, które zawarła w tytule pracy, a mianowicie „filozofia kultury”, w terminologii stosowanej przez Rubczyńskiego – „filozofia życia duchowego”, odnosi się do sedna poglądów Witolda Rubczyńskiego. Zarys tej filozofii przedstawił już w swojej pierwszej publikacji *O stałych czynnikach w rozwoju duchowym człowieka*. Jej program ukazał w artykule z 1911 r. *Stosunek filozofii do nauk szczegółowych*. Natomiast *Filozofia życia duchowego* zawiera pełny jej wykład. Nie bez pokrycia Jacek Woroniecki nazwał go „filozofem życia duchowego”⁷³.

Dysertacja ks. M. A. Michalskiego opierała się przede wszystkim na dwóch wydaniach Etyki. Dobrze byłoby, aby te dwa tematy zostały połączone w jedną całość. W filozofii Rubczyńskiego zagadnienia do nich należące tworzyły integralną jedność. W jego poglądach kształtowanie „idei ładu”, „w rozwoju życia duchowego” etyka odgrywa zasadniczą rolę. Prace te w znacznym stopniu przybliżały osobę i dzieło Witolda Rubczyńskiego. Należy żałować, że obie dysertacje doktorskie nie zostały opublikowane. Nie wyczerpywały one jednak tematu, ponieważ nie obejmowały najważniejszego, moim zdaniem, zakresu badań Witolda Rubczyńskiego – historiografii filozofii.

Szersze omówienie poglądów filozoficznych i osiągnięć badawczych Rubczyńskiego zamierzam przedstawić w następnym artykule.

BIBLIOGRAFIA

PRACE WITOLDA RUBCZYŃSKIEGO W UKŁADZIE CHRONOLOGICZNYM

edycje, monografie, podręczniki, przedmowy, rozprawy i artykuły,
recenzje, streszczenia odczytów w autoreferatach

1886

Wielkopolska pod rządami synów Władysława Odonicza (1239–1279). „Rocznik Filarecki” 1886 r. I s. 233–331.

1891

Posiedzenie Wydziału Historyczno Filozoficznego dnia 29 listopada 1889. Przewodniczący: Prof. Dr Zoll, Sekretarz zdaje sprawę z pracy Dr Witolda Rubczyńskiego „O stałych czynnikach w rozwoju duchowym człowieka”. [sprawozdanie]. „Rozprawy i Sprawozdania Wydziału Historyczno Filozoficznego Akademii Umiejętności” Kraków 1891 t. XXV s. XIII–XVI.

O stałych czynnikach w rozwoju duchowym człowieka „Rozprawy i Sprawozdania Wydziału Historyczno Filozoficznego Akademii Umiejętności” Kraków 1891 t. XXV s. 1–119.

Rozbiór krytyczny książki H. Struve „Sztuka i piękno”. „Przegląd Polski” 1891 r. XXVI t. 102.

Rozbiór krytyczny książki St. Witkiewicza, „Sztuka i krytyka”. „Niwa” 1891.

Rozwój sztuki i jego bodźce psychiczne. „Przegląd Polski” 1891 r. XXVI s. 275–307.

Rzut oka na wpływy nowoplatonickie w średnich wiekach. „Przegląd Powszechny” 1891 r. 8 t. XXIX, XXX s. 313–326, 34–51.

Sztuka i krytyka u nas. „Niwa” 1891 nr 12 i 13 s. 192–194 i 209–210.

Traktat o porządku istnień i jego domniemany autor Vitellion. *Przyczynek do historii pojęć średniowiecznych*, „Rozprawy i Sprawozdania Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności” Kraków 1891 t. XXVII s. 378–410.

1892

Nieznany traktat filozoficzny XIII wieku i jego domniemany autor Vitellio. (*Die Schrift von den Stufen des Seins und Erkennens und ihr vermutlicher Verfasser Vitellio*). [sprawozdanie] „Anzeiger der Akademie der Wissenschaften in Krakau 1891“ 1892 s. 17–20.

Nowsze badania nad wiekiem złotym sztuki włoskiej i ich wartość dla estetyki. „Przegląd Polski” październik, listopad 1892 r. XXVII s. 36–76, 233–271.

1896

S. Przybyszewski, „De Profundis”. [rec.] „Przegląd Polski” 1896 r. XXX t. 120 s. 217–219.

1897

Doba przekwitania włoskiego odrodzenia w świetle nowej publikacji. „Przegląd Polski” 1897.

S. Przybyszewski, „Satankinder”. [rec.] „Przegląd Polski” 1897 r. XXXI.

1898/99

L. Stein, „Die soziale Frage im Lichte der Philosophie. Vorlesungen über Sozialphilosophie und ihre Geschichte”, Stuttgart 1897 [rec.]. „Ruch Społeczny” Kraków 1898–1899 z. 4.

1899

Z nowszej literatury filozoficznej. „Przegląd Polski” 1899 r. XXXIII t. 133.

1900

Studia neoplatonickie. „Przegląd Filozoficzny” cz. 1 i 2 1900 r. III z. 1 i 2 s. 1–18 i 41–69.

Uwagi o wychowaniu estetycznym. „Muzeum” 1900.

1901

Jan Ruskin. Studia nad uzasadnieniem i powiązaniem jego głównych pomysłów. cz. 1. „Przegląd Polski” 1901 r. XXXV.

1902

Admonicja Mikołaja z Kuzy do nowicjusza Mikołaja, zakonnika w Monte Oliveto, „aby siebie samego poznawał”. List niewydany z r. 1463. „Przegląd Filozoficzny” 1902 r. V s. 268–283.

1904

Franciszek Gabryl. O kategoriach Arystotelesa. (osobne odbicie z tomu XXXVI Rozpraw Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie) str. 165. 80 [rec.] „Przegląd Filozoficzny” 1904 r. VII s. 341–347.

John Ruskin. Studya nad powiązaniem i uzasadnieniem jego głównych pomysłów. cz. 2(n). „Przegląd Polski” 1904 r. XXXVIII.

1905

Prolegomena in Pseudocelli de universi natura libellum scripsit Jonnes de Heyden Zielewicz 1901 r. str. 77 (8-o). (Wydane w 3-cim zeszycie VIII-go tomu „Breslauer Philologische Abhandlungen”, wydawca Ryszard Förster). [rec.] „Przegląd Filozoficzny” 1905 r. VIII s. 165–170.

Prof. Giovanni Vailati. La teoria Aristotelica della definizione. Bologna, 1903, str.18 (8-o). (odbitka z czasopisma „Revista di filosofia e scienze affini”). [rec.] „Przegląd Filozoficzny” 1905 r. VIII s. 173–175.

1906

Edward Porębowicz. Studia do dziejów literatury średniowiecznej. Lwów. 1904. (str. 85 (8-o)) Odb. z Pamiętnika literackiego. [rec.] „Przegląd Filozoficzny” 1906 r. IX s. 63–69.

Kryterium prawdy pierwszych Stoików i Kartezjusza. „Przegląd Filozoficzny” 1906 r. IX s. 358–368.

1907

O stosunku historii estetyki do historii sztuki i nasuwających się stąd problemach. „Przegląd Filozoficzny” 1907 r. X s. 570–575.

1908

Maurycy Straszewski, zw. prof. filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim. Filozofia św. Augustyna na tle epoki. Kraków 1905, str.386 8o. (Spółka wydawnicza polska w Krakowie – jako jeden z tomów „Nowej Biblioteki Uniwersalnej”) [rec.]. „Przegląd Filozoficzny” 1908 r. XI s. 63–70.

1909

Baumker Clemens: Witelo. „Kwartalnik Historyczny” 1909 nr 23.

O filozoficznych poglądach Sebastiana Petrycego z Pilzna w jego „Przesztrogach” i „Przydatkach” a szczególności w dołączonych do pierwszych pięciu ksiąg przekładu Etyki Nikomachejskiej Arystotelesa. „Rozprawy Akademii Umiejętności Wydział Historyczno-Filozoficzny” 1909 Serya II t. XXVII s. 60–190.

1910

Posiedzenie Wydziału Historyczno Filozoficznego dnia 15 marca 1910 r. Przewodniczący: Prof. Dr Zoll. Sekretarz przedstawia pracę p. Dra Witolda

Rubczyńskiego p. t.: „Mateusz z Krakowa Rationale operum divinatorum (teodycea)” [sprawozdanie]. „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie” 1910 t. XV s. 11–20.

1911

Dzieje filozofii greckiej. Wykłady w półroczu zimowym 1910/11. [rękopis powielany] Nakładem Koła filozoficznego U.U.J. Kraków 1911 s. 250.

O znaczeniu prac niektórych naszych lingwistów dla logiki. „Przegląd Filozoficzny” 1911 r. XIV s. 467–476.

Stosunek filozofii do nauk szczegółowych, w dodatku: „Sprawozdania Towarzystwa Filozoficznego za rok 1910” Kraków 1911 s. 3–17.

Walka o wszechstronny pogląd na świat. Wykład wstępny w Uniwersytecie Jagiellońskim dn. 29 listopada 1910 roku. Kraków 1911 s. 26.

1912

H. Struve, „Synteza dwóch światów”, Warszawa 1876 [rec.]. „Czas”, 12 i 13 lipiec 1912.

Sinko Tadeusz. Polski Anti-Lukrecjusz. Kraków 1911. (Osobne odbicie w rozpraw. Wydziału filologicznego, t. XLIX. Akademii Umiejętności w Krakowie), str. 116. [rec.] „Ruch Filozoficzny” 1912 r. 2 s. 183–184.

1913

Najnowsze teorie estetyczne. „Przegląd Powszechny” 1913 t. 117 r. XXX s. 20–44.

Sztuki techniczne a sztuki odtwórcze podług Lippsa. „Przegląd Powszechny” 1913 t. 117 r. XXX s. 217–225.

Estetyka Witaska. „Przegląd Powszechny” 1913 t. 117 r. XXX s. 396–418.

Estetyka Cohna. „Przegląd Powszechny” 1913 t. 118 r. XXX s. 36–57.

Estetyka Maksa Dessoir`a. cz. I, II. „Przegląd Powszechny” 1913 t. 118 r. XXX s. 176–197, 357–386.

Poglądy estetyczne Manfrediego Poreny. „Przegląd Powszechny” 1913 t. 119 r. XXX s. 213–226.

Wyimek z prac przygotowawczych do Artykułu Encyklopedyi Polskiej, o filozofii odrodzenia w Polsce p. t.: „Platonizmu Adama z Bochonia albo Łowicza i kwetya jego stosunku do alchemika o podobnie brzmiącym nazwisku” [autoreferat]. Towarzystwo Filozoficzne w Krakowie dn. 12.06.1913 r. „Ruch Filozoficzny” 1913 r. 3 s. 180–182.

1916

Le Secrétaire présente le travail de M. Witold Rubczyński: „Précis de l'éthique”, 18 janvier 1915. [sprawozdanie], „Bulletin International De L'Academie des Sciences de Cracovie. Anne 1915“ 1916 s. 3–7.

Zarys etyki. Kraków 1916 s. XXII + 380.

1917

Łowiczanka Rozmowy pretendentów do nieśmiertelności jako zbytek plato-nizującego naturalizmu z początków XVI wieku. [przedmowa i edycja] „Archiwum Komisji do Badania Historii Filozofii w Polsce” Kraków 1917 t. I cz. II Akademia Umiejętności w Krakowie 1917 s. 271–331.

1918

O przyrodzonym chrześcijaństwie ludzkiej duszy („Anima naturaliter christiana”). „Przegląd Powszechny” 1918 t. 139–140 r. XXXV s. 709–718.

Stanowisko filozoficzne x Stefana Pawlickiego. „Rok Polski” Kraków 1918 nr 9 s. 16.

1919

O najpilniejszych potrzebach nauki polskiej w zakresie historii filozofii. „Nauka polska (jej potrzeby, organizacja i rozwój)” Warszawa 1919 t. II s. 449–457.

Urzeczywistnienie idealów. Warunki i współczynniki. Kraków 1919 s. 48–113.
Pułk 4 w latach 1830–1831. „Redutona” 1919 nr 31.

1920

O filozofii, jako lekarce dusz. „Przegląd Powszechny” 1920 t. 147–148 r. XXXVII s. 110–123. [Odczyt wygłoszony w Towarzystwie Lekarskim Krakowskim]

Profesorowie W. Rubczyński i L. Birkenmajer Podają wnioski: Zjazd raczy uchwalić [I zjazd poświęcony zagadnieniom organizacji i rozwoju nauki polskiej w dn. 09.04.1920 r.]. „Nauka polska jej potrzeby, organizacja i rozwój” Warszawa 1920 t. III s. 169–169.

1922

O wydaniu różnych pism Mateusza z Krakowa. [w:] *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń, rok 1921* [sprawozdanie] Kraków 1922 Polska Akademia Umiejętności t. III s. 6–9.

W kwestji autorstwa dialogu „Speculum aureum de titulis heneficiorum”. [w:] *Charisteria Casimiro de Morawski Septuagenario oblata a amicis, collegis, discipulis.* Cracovie MCMXXII s. 102–109.

1923

Arthur James Balfour. Theism and humanism being the Gifrd lectures delivered at the university of Glasgow 1914 by the. Rt. on: II impression London 1915 (8° XV + 274) [rec.] „Kwartalnik Filozoficzny” 1923 t. I s. 142–149.

Aristotelian Society. Proceedings. Vol. 21. London 1921, [sprawozdanie] „Kwartalnik Filozoficzny” 1923 t. I s. 556–579.

Petycja do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej o stabilizacji waluty. „Towarzystwo Etyczne w Krakowie”, Kraków 1923.

1924

Aleksander Birkenmajer. „Studia nad Witelonem”. I. Kraków, nakł. Polskiej Akademii Umiejętności 1921. str. 149. (Osobne odbicie z II tomu Archiwum Komisji do Badania Historii Filozofii w Polsce) [recenzja] „Ruch Filozoficzny” 1923/24 r. 8 s. 4–6.

„Die Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen mit einer Einführung herausgegeben“ von Dr Raymund Schmidt. t. I wydanie drugie 1923, t. II (wydania pierwszego p. t.: „Die deutsche Phil. etc.“ 1921) t. III i IV 1923 Lipsk. Nakład Feliksa Meinera [rec.] „Kwartalnik Filozoficzny” 1924 t. II s. 250–252.

1925

Dr. Johannes Erich Heyde. Grundwissenschaftliche Philosophie (aus Natur und Geisteswelt, t. 548). Teubner. Leipzig u. Berlin 1924, IV i 98 str. (z indeksem rzeczowym), recenzja, „Kwartalnik Filozoficzny” 1925 t. III s. 108–109.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel. „Jenerser Logik, Metaphysik und Naturphilosophie“. Aus dem Manuskript herausgegeben von Georg Lasson (Philosophische Bibliothek B. 58). Leipzig 1923 Felix Meiner (80 XLVII i 392) [rec.]. „Kwartalnik Filozoficzny” 1925 t. III s. 109–111.

Eduard von Hartmann. Kategorienlehre. Zweite Auflage. Herausgegeben von Prof. Dr. Frintz Kern, Erster Band. Die Kategorie der Sinnlichkeit. Zweiter Band. Die Kategorien des reflektierenden Denkens. Dritte Band. Die Kategorien des spekulativen Denkens Der Philosophische. Bibliothek B. 72 a–72c Leipzig 1923. Felix Meiner, (XX i 220, XVI i 224, XVI i 228 – 8°) [rec.] „Kwartalnik Filozoficzny” 1925 t. III s. 111–111.

Lucius Annaeus Seneca. „Philosophische Schriften“. Erstes Bändchen. Der Dialoge erster Teil. Buch I–VI. Zweites Bändchen. Der Dialoge zweiter Teil (80

XXIV 266 i 240) Übersetzt, mit Einleitungen und Anmerkungen versehen von Otto Apert. Der Philosophischen Bibliothek B. 73–74. Leipzig 1923. Felix Meiner [rec.]. „Kwartalnik Filozoficzny“ 1925 t. III s. 111–113.

Philosophische Zeitfragen. K. P. Hasse. „Der kommunistische Gedanke in der Philosophie“. Zweite vermehrte Auflage, Leipzig 1923. Felix Meiner 80 V i 96 z indeksem osobowym i rzeczowym [rec.]. „Kwartalnik Filozoficzny“ 1925 t. III s. 113–114.

Nowa próba wyjścia poza relatywizm w teorii wartości. „Kwartalnik Filozoficzny“ 1925 t. III s. 300–373.

J. Albert Faure. L'Égypte et les Présocratiques 1923. Librairie Stock. Paris. Maté 80, str. 167 [rec.]. „Kwartalnik Filozoficzny“ 1925 t. III s. 374–377.

Filozofia życia duchowego, jego wytrzymałość, skuteczność i ład w świetle doświadczenia i krytyki. Poznań 1925 s. 764.

Sawicki Franz. „Das Ideal der Persönlichkeit“, Dritte Auflage, Paderbon, Fred. Schöningh 1925, str. VIII i 218. [rec.] „Przegląd Teologiczny“ 1925 r. VI z. 4 s. 487–489.

Wiktor Wąsik. „Sebastyan Petrycy z Pilzna i Epoka (Ze studyów nad dziejami filozofii w Polsce i recepcją Arystotelesa)“. Zeszyt I. Warszawa 1923. str. 240. – Tęgoż autora: „Studia nad scholiami do Etyki Nikomachejskiej (Formacja komentarzy Sebastjana Petrycego z Pilzna)“. Odbitka z Przeglądu filozoficznego, XXVII, Warszawa, 1924. str. 72–86 i 210–229 [rec.]. „Ruch Filozoficzny“ 1925 r. IX s. 89–91.

Zagadnienie rozwoju stosunków między normą a wartością a przypuszczalny rozwój pojęcia wartości samej. [wyimek z cyklu wykładów w Uniwersytecie Jagiellońskim p. t.: Norma a wartość] „Przegląd Filozoficzny“ 1925 r. XXVII s. 1–23.

1926

Metody i wyniki badań nad filiacją rękopisów teodyceji Mateusza z Krakowa. („Rationale operum divinatorum“. Posiedzenie Komisji Historii i Filozofii w Polsce, dn. 29 marca 1926 [w sprawozdaniu błędnie – 1925] [sprawozdanie] „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie“ 1926 t. XXXI nr 3 s. 15–17.

– w języku niemieckim, Methoden und Ergebnisse der Untersuchungen hinsichtlich der Filiation der Handschriften der Theodicee des Mathäus von Krakau. „Rationale operum divinatorum“. „Bulletin International De L'Academie des Sciences de Cracovie“ 1928 s.130–132.

Rudolf Eucken. „Wielcy myśliciele i ich poglądy na życie. Zagadnienia życia ludzkości w rozwoju dziejowym od Platona do naszych czasów“. Z przedmową autora do wydania polskiego (z r. 1913) przełożył z upoważnienia autora Dr Adam Zieleńczyk. Wydanie 1926 drugie poprawione t. I, str. XV i 394, t. II, str.

342 z alfabetycznym spisem nazwisk i rzeczy Lwów-Poznań 1925 (Biblioteka laureatów Nobla, t. 39 i 40) [rec.]. „Kwartalnik Filozoficzny” 1926 t. IV s. 498–500.

W. R. Sorleya teoria wartości moralnych oraz jej związek z jego ogólnym poglądem na świat. „Przegląd Teologiczny” 1926 r. VII, z. 1, 2, 3, 4 s. 1–48, 148–195, 282–312, 369–428.

Wilhelm Jarusalem. „Wstęp do filozofii” z dziewiątego i dziesiątego wydania oryginału przełożyła z upoważnienia autora Julja Dicksteinówna (Biblioteka filozoficzna pod redakcją Prof. Władysława Heinricha. Seryja I Tom 2). Lwów i Warszawa 1926, str. XIV i 541 8° [rec.]. „Kwartalnik Filozoficzny” 1926 t. IV s. 500–502.

1927

Kazimierz Filip Wize. „Zarys etyki, jako nauki o szczęściu”. Poznań 1926, str. 123 (ze spisem rozdziałów i skorowidzem nazwisk 130) 8° [rec.]. „Kwartalnik Filozoficzny” 1927 t. V s. 240–243.

R. Le Senne [Seune], Professeur de Philosophie au Lycée Condorcet. „Introduction a la philosophie”, Paris F. Alean 1925. (Bibliothèque de Philosophie contemporaine) I i 316 8° [rec.]. „Kwartalnik Filozoficzny” 1927 t. V s. 243–245.

Frederick G. E. Woodbridge. „The Realm of Mind. An essay in metaphysics New-York”. Columbia University Press 1926. VIII i 141 str. malej 8-ki [rec.]. „Kwartalnik Filozoficzny” 1927 t. V s. 245–247.

„Contemporary British Philosophy. Personal Statements” (First Series) II. Edition 1925, Second Series first published) 1925. Edited by J. H. Muirhead Emeritus Professor of the University of Birmingham London George Allen and Unwin, str. 482 i 365 z indeksami 80 pod ogólniejszym nagłówkiem: „Library of Philosophy”. Edited by J. H. Muirhead [rec.]. „Kwartalnik Filozoficzny” 1927 t. V s. 247–249.

Historia filozofii średniowiecznej, (według wykładów oprac. Janina Kiersonowska-Suchorzewska). Kraków 1927 s. 137.

1928

Bilikiewicz Tadeusz. Zagadnienie życia w świetle psychologii porównawczej [przedmowa]. Kraków 1928 s. 317.

Niektóre strony zagadnienia: jaką rzeczywistość poznajemy. [w:] Księga pamiątkowa drugiego polskiego zjazdu filozoficznego. Warszawa 1927. „Przegląd Filozoficzny” 1928 r. XXXI s. 126–131.

– w języku francuskim, *Certains aspects du probleme suivant: quelle realite connaissons-nous?* – congr. Polon. De philos. tenu a Varsovie 1927, Rapports et Comptes – redus 1928 s. 115–119.

Psychologia społeczna a uniwersalizm. „Przegląd Współczesny” 1928 nr 68 s. 465–477.

Zagadnienie rzeczywistości jako przedmiotu odkryć. „Przegląd Powszechny” 1928 t. 178 r. XLV s. 35–55, 175–206, 319–339.

1929

Krytyczny personalizm Williama Sterna. „Kwartalnik Filozoficzny” 1928 t. VI s. 111–142, 298–335, 473–505; 1929 t. VII s. 39–72.

Kilka uwag o gnozeologii Maurycego Schlicka. Studium krytyczne. „Przegląd Filozoficzny” 1929 r. XXXII z. 1, 2 r. XXXIII z. 3 s.122–140, s. 221–243.

1930

Matthaei de Cracovia, Rationale operum divinatorum (Theodicea) [edycja i przedmowa]. „Archiwum Komisji do Badania Historji Filozofji w Polsce” Kraków 1930 t. III Polska Akademia Umiejętności, s. LVII + [142 ost. rozdz.].

Metoda indukcyjna w świetle nowszych teoryj. „Kwartalnik Filozoficzny” 1930 t. VIII s. 296–352.

Zróznicowanie kierunków neotomistycznych. „Przegląd Powszechny” 1930 t. 186 r. XLVII s. 23–48, s. 175–197.

O poznawalności i ziszczalności ideałów kultury. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1930 r. II nr 1 s 331–363.

1931

Eugenio Rignano. „Premiers linéaments d`une morale fondée sur l`harmonie de la vie”. Extrait de „Scientia”. Juillet–Aout 1928, p. 1 -17, 19–32. „Ruch Filozoficzny” 1930–31 r. 13 s. 46–48.

O czynnikach zespolenia, nauczania i podnoszenia. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1931r. III nr 1 s 101–133.

O warunkach przybliżania się do ideałów kultury. „Biblioteka Kwartalnika Pedagogicznego” 1931 nr 1.

Praca nad umysłowością, wolą i charakterem. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1931 r. III nr 1 s. 1–35.

1932

Emocjonalizm a intelektualizm w etyce, Posiedzenie Komisji Historii i Filozofji w Polsce, dn. 21 listopada 1932 r., W. Rubczyński przedstawił swoją pracę [sprawozdanie]. „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademji Umiejętności w Krakowie” 1932 t. XXXVII nr 9 s. 10–22.

– w języku francuskim, *L'émotionnalisme et l'intellectualisme dans la morale*. „Bulletin International. De L'académie Plonaise des Sciences et Des Lettres, Classe D'Histoire et De Philosophie , Année 1932” 1933 nr 1–3 s. 199–202.

1934

Główne kierunki filozofii w porządku w jakim po sobie następowały. (Repetytorium dla przygotowujących się do egzaminu magisterskiego). Poznań 1934 s. 63.

Ks. Jan Lindworsky T. J.: Psychologia eksperymentalna. Przełożył ks. Marjan Piechowski T. J. Przejrzal Ks. Józef Chechelski T. J. Kraków 1933. Wydawnictwo Księży Jezuitów (str. 311 8° wraz z spisem autorów i rzeczy. [rec.]. „Przegląd Powszechny” 1934 t. 201 r. LI s. 292–294.

1935

O istocie i warunkach męstwa. „Kwartalnik Katolicki Duszpasterstwa Wojskowego” 1935.

1936

Aksjologia Ruskina. „Kwartalnik Filozoficzny” 1936 t. XIII z. 4 s. 139–150

III Zjazd Filozoficzny (dnia 24.IX.1936). (Przewodniczący *W. Rubczyński*, sekretarz *M. Heitzman*). *Zagajenie Przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego*. „Przegląd Filozoficzny” 1936 r. XXXIX s. 321–322.

Aksjologia Ruskina, (streszczenie referatu wygłoszonego na III Zjeździe Filozoficznym dn. 26.IX.1936). „Przegląd Filozoficzny” 1936 r. XXXIX s. 451–452.

Etyka. wyd. II „*Zarysu etyki*” poprawione i rozszerzone. Lublin 1936 t I: Wstęp i cz. 1, t. II: cz. 2 i 3, t. III cz. 4 i 5, s. 212, 128, 168.

Przeciw fali barbarzyństwa. „Czas” 24 grudnia 1936.

Refleksje nad ogłoszonymi dotychczas częściami monografii Wiktora Wąsika o Sebastianie Petrycy z Pilzna [rec.]. „Przegląd Filozoficzny” 1936r. XXXIX.

Semelka Tadeusz K., Piotr Charron na tle dziejów sceptycyzmu [przedmowa]. Kraków 1936.

1937

Nowe drogi do poznania człowieka. „Czas” 14 XII 1937 r.

O światopoglądzie Stanisława Tarnowskiego. „Czas” 07.11.1937 R.

Obusieczna broń. „Czas” 27 marca 1937.

1938

Problem kształtowania charakteru. Poznań 1938 Księgarnia św. Wojciecha s. VIII +128.

PUBLIKACJE NA TEMAT WITOLDA RUBCZYŃSKIEGO I JEGO PRAC

J. Chechelski ks. T. J.: *Dr Witold Rubczyński: Główne kierunki filozofii. Poznań 1934. 80, stron 63* [rec.], „Przegląd Powszechny” 1934 r. LI t. 204 s. 407–408.

R. Dybowski: *Dobroć a mądrość Kilka wspomnień o śp. prof. W. Rubczyńskim.* [w:] *Witold Rubczyński. Wspomnienia pośmiertne.* Warszawa 1938.

T. Garbowski: *Witold Rubczyński – sylwetka osobowości.* „Biblioteka Czasu” t. 8 Warszawa 1938 s. 7–12.; *te g o ż: Filozofia poznania i metafizyka prof. Rubczyńskiego.* [w:] *Przemówienia wygłoszone na akademii ku czci śp. prof. Witolda Rubczyńskiego dn. 15 listopada 1938.* Kraków 1939 s. 10–25.

T. Grabiński: *Witold Rubczyński – sylwetka osobowości.* [w:] (patrz poz. R. Dybowski). Warszawa 1938.

S. Harasek: *Etyka i estetyka Rubczyńskiego.* [w:] (patrz poz. T. Garbowski). 1939 s. 32–44.

M. Heitzman: *Witold Rubczyński (1864–1938).* „Przegląd Filozoficzny” 1939 r. XLII s. 117–124.; *te g o ż: Witold Rubczyński jako profesor i wychowawca,* [w:] (patrz poz. T. Garbowski). 1939 s. 45–50.

W. Malewski: *Rubczyński W., Prof. dr: Problem ukształtowania charakteru, str. VIII + 128, księgarnia św. Wojciecha.* [rec.] „Przegląd Powszechny” 1939 r. LVI t. 222 s. 255–256.

K. Michalski ks.: *Filozofia życia.* [w:] (patrz poz. R. Dybowski) Warszawa 1938.; *te g o ż: Prof. Rubczyński jako historyk filozofii,* [w:] (patrz w poz. T. Garbowski). 1939 s. 26–31.

M. Morawski ks.: *O stałych czynnikach w rozwoju duchowym człowieka. Napisał dr Witold Rubczyński.* Wydaw. Wyd. histor.-filoz. Akademii umiej. Kraków 1890. „Przegląd Powszechny” 1891 r. 8 t. XXIX s. 266–267.

H. Popowski: *Witold Rubczyński.* [w:] *Polskie Towarzystwo Filozoficzne czyli z dziejów filozofii jako nauki instytucjonalnej.* Red. B. Markiewicz, J. J. Jadacki, R. Jadczałak. Warszawa 1999 s. 292–286.; *te g o ż: W sprawie interpretacji i znaczenia filozofii Witolda Rubczyńskiego.* „Biuletyn” Częstochowa 2002 31/9/2002 Instytut Filozoficzno-Historyczny Wyższa Szkoła Pedagogiczna s. 52–61.

A. Przymusiła: *Witold Rubczyński (1864–1938).* „Studia Philosphiae Christianae” 1966 nr 1 s. 273–279.

M. Rymarkiewicz: „*Filozofia życia duchowego*”. (Z okazji dzieła *prof. Rubczyńskiego, Poznań Fiszer i Majewski, 1925*) [rec.], „Kurier Poznański” 1925.

F. Sawicki: *Witold Rubczyński, Profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, Filozofia życia duchowego. Jego wytrzymalność, skuteczność i ład w świetle do-*

świadczenia i krytyki. Poznań, Fiszer i Majewski 1925, str. 764. [rec.] „Przegląd Teologiczny” 1925 r. VI z. 2 s. 226–230.

S. Steiding: *Witold Rubczyński*. „Kuryer Literacko-Naukowy” 1931.

T. Strumiłło (Książkiewicz): *Witold Rubczyński, Filozofia życia duchowego, jego wytrzymałość i ład w świetle doświadczenia i krytyki, Poznań 1925, Fiszer i Majewski, s. 764.* [rec.] „Ruch Filozoficzny” 1928 t. XI s. 17–23.

W. Szulakiewicz: *Etyczne i religijne uwarunkowania rozwoju duchowego człowieka w myśli Witolda Rubczyńskiego*. [w:] *EDUKACJA – KULTURA – TEOLOGIA. Studia ofiarowane księdzu profesorowi Jerzemu Bagrawiczowi z okazji 65. rocznicy*. Red. K. Konecki, I. Werbiński. Toruń 2003 UMK s. 441–460.

Z. Zawirski: *Witold Rubczyński. Wspomnienia pośmiertne*. [w:] (patrz poz. R. Dybowski). Warszawa 1938.; *tegoż: Prof. Witold Rubczyński jako człowiek i filozof*. [w:] (patrz poz. T. Garbowski). 1939 s. 1–9.

C. Znamierowski: *Witold Rubczyński – Filozofia życia duchowego. Poznań. 1925. Fiszer Majewski, str. 764.* [rec.] „Przegląd Filozoficzny” 1925 r. XXVIII s. 115–177.

Witold Rubczyński, Wielkopolska pod rządami synów Władysława Odonicza (1239–1279)”, „Rocznik Filarecki”, R. I, Kraków 1886, str. 719, w 80. [w:] *Przegląd Piśmiennictwa*. „Przegląd Powszechny” 1886 t. 11 r III s. 273–273.

Przypisy

¹ Niniejszy artykuł stanowi fragment mojej rozprawy doktorskiej pt. *Witold Rubczyński jako filozof i historiograf filozofii*, napisanej pod kierunkiem Prof. dra hab. Stanisława A. Porębskiego. Obrona rozprawy odbyła się 17 listopada 2005 r. w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Recenzenci: Prof. dr hab. Władysław Seńko, Prof. dr hab. Jan Sochoń.

² Por. Stefan Swieżawski: *Zagadnienia historii i historii filozofii*. Warszawa 1966 s. 280.

³ Te trzy imiona widnieją na kwicie Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń. Por. BJ, Przyb. 133/63/t. 82. Nie jest jasne z jakich przyczyn w dwóch wydaniach Etyki (1916, 1936) jest podpisany „Witold”.

⁴ Por. List Wiktoryny Czerwińskiego z dn. 27.02.1904 r.–BJ, Przyb. 113/63/t. 82.

⁵ Por. BJ, Przyb. 110/63/t. 59.

⁶ W. Rubczyński: *Wielkopolska pod rządami synów Władysława Odonicza (1239–1279)*. „Rocznik Filarecki” 886 r. I I s. 233–331.

⁷ Por. *Posiedzenie Komisji Historycznej dnia 05.07.1886 r.*, „Rozprawy i Sprawozdania Akademii Umiejętności” 1887 t. XX s. XII. Konstanty Michalski w artykule *Prof. Rubczyński jako historyk filozofii*. [w:] *Przemówienia wygłoszone na akademii ku*

zczi śp. prof. Witolda Rubczyńskiego dnia 15 listopada 1938. Kraków 1939 s. 26., błędnie podaje rok wyjazdu „1885”. Za Michalskim ten błąd powtarza Marian Heizman w artykule *Witold Rubczyński (1864–1938)*. „Przegląd Filozoficzny” 1939 r. XLII z. 2 s. 123.

⁸ Por. *Posiedzenie Komisji Historyczne z dnia 13.05.1887 r.* „Rozprawy i Sprawozdania Akademii Umiejętności” 1888 t. XXI s. XVIII. Michalski błędnie podaje skład ekspedycji. W wyprawie w 1886 r., jego zdaniem, uczestniczył ks. J. Fijałek, nie umieszcza w jej składzie p. Grosse. Por. K. Michalski: *Prof. Rubczyński jako historyk filozofii polskiej*, [w:] *Przemówienia wygłoszone na akademii ku czci prof. Witolda Rubczyńskiego dnia 15 listopada 1938* Kraków 1939 s. 26.

⁹ Por. *Posiedzenie Komisji ...*, tamże. Celem wyprawy nie było odnalezienie źródeł do dziejów kultury polskiej, jak podaje Michalski. Por. K. Michalski: tamże.

¹⁰ Por. *Posiedzenie Komisji Historyczne z dnia 13.05.1887 r.* „Rozprawy i Sprawozdania Akademii Umiejętności” 1888 t. XXI s. XVIII–XIX.

¹¹ Por. Zygmunt Zawirski: *Prof. Witold Rubczyński jako człowiek i filozof*. [w:] *Przemówienia wygłoszone na akademii ku czci prof. Witolda Rubczyńskiego dnia 15 listopada 1938* Kraków 1939 s. 2.

¹² Rozprawa nie została wydrukowana, nie zachował się również rękopis w papierach po Witoldzie Rubczyńskim, przechowywanych w bibliotece Uniwersytetu Jagiellońskiego. Lotze, przedstawiciel idealnego realizmu, był nauczycielem Maurycego Straszewskiego, po którym Rubczyński objął Katedrę Filozofii i Pedagogiki. Por. Barbara Skarga: *Lata 1864–1895*. [w:] *Zarys dziejów filozofii polskiej*. Red. A. Walicki. Warszawa 1986 PWN s. 235.

¹³ Na podstawie dat korespondencji W. Rubczyńskiego z p. Jadwigą Czermińską, późniejszą żoną Rubczyńskiego. Pierwszy list z Niemiec datowany 25.05.1888, ostatni 26–27.07. tegoż roku. Pierwszy list z Włoch, Padwa 30.07.1888 r. Por. BJ, Przyb. 121/63/t. 70.

¹⁴ Por. Z. Zawirski, dz. cyt. s. 3.

¹⁵ Na podstawie dat korespondencji z p. Jadwigą Czermińską. Por. BJ, Przyb. 121/63/t. 70

¹⁶ Por. List do Jadwigi Czermińskiej późniejszej żony Rubczyńskiego z dnia 25.10.1888 r. BJ, Przyb. 121/63/t. 70.

¹⁷ Por. Z. Zawirski, dz. cyt.

¹⁸ Por. List W. Rubczyńskiego do Jadwigi Czermińskiej z dnia 10.01.1889 r. BJ, Przyb. 121/63/t. 70.

¹⁹ W. Rubczyński: *Traktat o porządku istnień i umysłów i jego domniemany autor Vitellion*. „Rozprawy Akademii Umiejętności Wydziału Historyczno-Filozoficznego” 1891 Seria II s. 378.

²⁰ *Posiedzenia Komisji z dn. 16.10.1888 r.* „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego” 1888 t. XXIII s. XVI.

²¹ Por. List do Jadwigi Czermińskiej z dnia 28.01.1889 r. BJ, Przyb. 121/63/t. 70.

²² Por. List W. Rubczyńskiego do Jadwigi Czermińskiej z dnia 31.01.1889 r. BJ, Przyb. 121/63/t. 70.

²³ Por. „Rozprawy i Sprawozdania Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności” Kraków 1891 t. XXV s. XIII–XVI.

²⁴ Marian M o r a w s k i : *O stałych czynnikach w rozwoju duchowym człowieka. Napisał dr Witold Rubczyński*. „Przegląd Powszechny” 1891 r. 8 t. XXIX s. 267.

²⁵ W. R u b c z y ń s k i : *Über eine neuentdeckte Schrift von den Stufen des Seins und Erkennest und ihren Vermutlieschen Verfasser Vitellio*. „Anzeiger der Akademie der Wissenschaften in Krakau, Januar 1891” Krakau 1892 s. 17–20.

²⁶ W. R u b c z y ń s k i : *Rzut oka na wpływy nowoplatonickie w średnich wiekach*. „Przegląd Powszechny” 1891 r. 8 t. XXIX, XXX s. 313–326, 34–51.

²⁷ W. R u b c z y ń s k i : *H. Struve „Sztuka i piękno”*. „Przegląd Polski” 1891.

²⁸ W. R u b c z y ń s k i : *Sztuka i krytyka u nas*. „Niwa” 1oficzny” 1911 r. 1 s. 15b.

²⁹ W. R u b c z y ń s k i : *Rozwój sztuki i jego bodźce psychiczne*. „Przegląd Polski” 1891 r. XXVI s. 275–307.

³⁰ Marian H e i z m a n : *Witold Rubczyński(1864–1938)*. „Przegląd Filozoficzny” 1939 r. XLII z. 2 s. 117.

³¹ Por. Henryk P o p o w s k i : *Wkłady wygłoszone*. [w:] *Aneks*. [w:] *Witold Rubczyński jako filozof i historyograf Filozofii* (dysertacja doktorska).

³² H. P o p o w s k i : *Witold Rubczyński*. [w:] *Polskie Towarzystwo Filozoficzne, czyli z dziejów filozofii jako nauki instytucjonalnej*. Red. B. M a r k i e w i c z , J. J. J a d a c k i , R. J a d c z a k . Warszawa 1999 s. 293.

³³ Por. „Ruch Filozoficzny” 1911 r. 1 s. 15b.

³⁴ Por. W. R u b c z y ń s k i : *Walka o wszechstronny pogląd na świat. Wykład wstępny w Uniwersytecie Jagiellońskim dn. 29 listopada 1910 roku*. Kraków 1911 s. 26.

³⁵ Z. Zawirski, dz. cyt., s. 4.

³⁶ „Ruch Filozoficzny” 1932–35/36 r. XIII s. 184.

³⁷ Por. list Władysława Szafera (rektora UJ) do W. Rubczyńskiego z dnia 11.11.1936 r. Przyb. BJ 117/63/t. 66.

³⁸ M. H e i t z m a n : *Witold Rubczyński jako profesor i wychowawca*. [w:] *Przemówienia wygłoszone na akademii ku czci prof. Witolda Rubczyńskiego dnia 15 listopada 1938*. Kraków 1939 s. 49–50.

³⁹ W. R u b c z y ń s k i : *Stosunek filozofii do nauk szczegółowych*, [w dodatku:] *Sprawozdanie Towarzystwa Filozoficznego za r. 1910*. Polskie Towarzystwo Filozoficzne w Krakowie 1911, s. 30.

⁴⁰ Rubczyńskiego na tym stanowisku zastąpił Zygmunt Zawirski.

⁴¹ Por. H. P o p o w s k i : *Organizacje i towarzystwa*. [w:] *Aneks*. [w:] *Witold Rubczyński jako filozof i historyograf filozofii* (dysertacja doktorska).

⁴² W. M a l e w s k i : *Rubczyński W., Prof. dr: Problem ukształtowania charakteru*, str. VIII + 128, księgarnia św. Wojciech. „Przegląd Powszechny” 1939 t. 222 r. LVI s. 255–256.

⁴³ Por. H. Popowski: *W sprawie interpretacji i znaczenia filozofii Witolda Rubczyńskiego*. „Biuletyn” Częstochowa 2002 Instytut Filozoficzno-Historyczny Wyższa Szkoła Pedagogiczna s. 52–61.

⁴⁴ M. Heitzman: *Witold Rubczyński (1864–1938)*. „Przegląd Filozoficzny” 1939 r. XLII z. 2 s. 116.

⁴⁵ Andrzej Przymusiła: *Witold Rubczyński (1864–1938)*. „Studia Philosophiae Christianae” 1966 nr 1 s. 278.

⁴⁶ List ks. M. Czerwińskiego do W. Rubczyńskiego z dn. 28. 02. 1937 r. por. BJ, Przyb. 113/63/t. 62.

⁴⁷ Kazimierz Twardowski: *O potrzebach filozofii polskiej*. „Nauka Polska” 1918 t. I s. 476.

⁴⁸ Władysław Semkowicz: *Życie naukowe Krakowa*. „Nauka Polska” 1938 t. XXII s. 42

⁴⁹ Tadeusz Strumiłło: *Witold Rubczyński, Filozofia życia duchowego, jego wytrzymałość i ład w świetle doświadczenia i krytyki*. „Ruch Filozoficzny” 1928/29 t. XI s. 23.

⁵⁰ Henryk von Struve: *Die polnische Philosophie der letzten zehn Jahre (1894–1904)*. Separatabdruck aus dem Archiv für Geschichte der Philosophie. Bd XVIII Berlin 1905 s. 63.

⁵¹ Por. B. Skarga: *Nauki ścisłe i przyrodnicze a pozytywizm*. Część II: *Lata 1864–1895*. [w:] Praca zbiorowa pod redakcją A. Walicki: *Zarys dziejów filozofii polskiej 1815–1918*. Warszawa 1986 s. 182–196.

⁵² A. Przymusiła: dz. cyt. s. 273.

⁵³ Por. „Ruch Filozoficzny” 1938 t. XIV s. 169.

⁵⁴ M.in. Konstanty Michalski podaje błędną datę wyjazdu Rubczyńskiego do Rzymu oraz ilość rękopisów, na których oparł edycję *Rationale Mateusza z Krakowa*. Por. K. Michalski: *Prof. Rubczyński jako historyk filozofii*. [w:] *Przemówienia wygłoszone na akademii ku czci śp. prof. Witolda Rubczyńskiego dn. 15 listopada 1938*. Kraków 1939.

⁵⁵ Z. Zawirski: *Prof. Witold Rubczyński jako człowiek i filozof*. [w:] *Przemówienia wygłoszone na akademii ku czci śp. prof. Witolda Rubczyńskiego z dnia 15 listopada 1938*, Kraków 1939 s. 1.

⁵⁶ Henryk Popowski: *Witold Rubczyński*. [w:] *Polskie Towarzystwo Filozoficzne ...* s. 292–296.

⁵⁷ Henryk Popowski: *W sprawie interpretacji i znaczenia filozofii Witolda Rubczyńskiego*. s. 52–61.

⁵⁸ Jan Łukasiewicz: rec., *H. von Struve, Die Polnische Philosophie der letzten zehn Jahre (1894–1904)*, Separatabdruck aus dem Archiv für Geschichte der Philosophie, Bd. XVIII, Berlin 1905. „Przegląd Filozoficzny” 1907 t. X z. 3 s. 385.

⁵⁹ Stanisław Borzym: *Rzecznicy metafizyki w filozofii profesjonalnej*. [w:] Część III: *Lata 1895–1918*. [w:] *Zarys dziejów filozofii polskiej 1815–1918*. Red. A. Walicki Warszawa 1986 s. 342.

⁶⁰ W. Rubczyński: *Stosunek filozofii do nauk szczegółowych*. *Towarzystwo Filozoficzne w Krakowie*. Kraków 1911 s. 5.

⁶¹ Tamże, s. 8.

⁶² S. Borzym: *Aneks: Filozofia międzywojenna (1918–1939)*. [w:] *Zarys dziejów filozofii polskiej 1815–1918*. Red. A. Walicki Warszawa 1986 s. 537.

⁶³ E. Gilson, T. Langan, A. A. Maurer: *Historia filozofii współczesnej od Hegla do czasów najnowszych*. Przekł. B. Chwedeńczuk i S. Zalewski, Warszawa 1979 s. 100.

⁶⁴ Por. B. Skarga, dz. cyt. s. 337–338.

⁶⁵ Por. W. Rubczyński: *O stałych czynnikach w rozwoju duchowym człowieka*. „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”. Kraków 1891 t. XXV s. 25.

⁶⁶ Recenzja redakcyjna, dotycząca rozprawy W. Rubczyńskiego: *Wielkopolska pod rządami synów Władysława Odonicza*, [w:] *Przegląd Piśmiennictwa*. „Przegląd Powszechny” 1886 t. XI s. 273. Rubczyński swoją drogę naukową rozpoczął od historii, która z czasem doprowadziła go do filozofii. Jest to odrębne zagadnienie nieistotne w omawianym temacie.

⁶⁷ T. Strumiłło: *Witold Rubczyński, Filozofia życia duchowego, jego wytrzymałość i ład w świetle doświadczenia i krytyki* (recenzja). „Ruch Filozoficzny” 1928/29 t. XI s. 23.

⁶⁸ Por. BJ, Przyb. 114/63/t. 63.

⁶⁹ Na krótko przed wyjazdem za granicę (1888) Rubczyński poznał „pannę Jadzię”. W czasie swego pobytu poza granicami Polski prowadził z nią ożywioną korespondencję. Po otrzymaniu kilku listów od „panny Jadzi”, Rubczyński sporządził listę błędów przez nią popełnionych. Listę tę zaopatrzył uwagami natury gramatycznej, stylistycznej i przesłał do adresatki. Ten fakt prawdopodobnie doprowadził do zerwania, które Rubczyński bardzo przeżył. Kosztowało go to prawie siedem lat starań i zabiegów, aby odzyskać względy u „panny Jadzi”, która w 1895 r. została panią Jadwigą Rubczyńską.

⁷⁰ T. Garbowski: *Filozofia poznania i metafizyka prof. Rubczyńskiego*. [w:] *Przemówienia wygłoszone na akademii ku czci śp. prof. Witolda Rubczyńskiego z dnia 15 listopada 1938*. Kraków 1939 s. 12.

⁷¹ Tamże.

⁷² M. Heitzman: *Witold Rubczyński (1864–1938)*. „Przegląd Filozoficzny” Kraków 1939 r. XLII z. 2 s. 124.

Recenzent: prof. dr hab. Stanisław A. Porębski

Henryk Popowski

STUDY ON THE CHARACTER – SKETCH OF WITOLD RUBCZYŃSKI (1864–1938)

This article is presenting a part of my doctor's thesis entitled *Witold Rubczyński as a Philosopher and Historiographer of the Philosophy*, and written under direction of professor Stanisław A. Porębski. A conferment of my doctor's degree took place on November 17, 2005 in the University of Kardynał Stefan Wyszyński in Warsaw. The

reviewers to my doctor's thesis were: professor Władysław Śeńko and professor Jan Sochoń, priest.

A subject of the dissertation is person and work of Witold Rubczyński - a professor of philosophy. The paper is based on the analyses of the available objective and subjective bibliography, and Polish and foreign publications that are thematically connected with the discussed issues. The separate source are the materials coming from Rubczyński's Archives that were preserved in Jagellonian Library. Their scientific description was published in the columns of Annex that was added to the dissertation.

In the introduction to the article I am presenting intent, subject, structure and contents of the monograph. Moreover, the published scientific bibliography of Rubczyński not only makes numerous additions to the hitherto existing critical analyses, but also rectifies many mis - statements that are included in them. In the part entitled 'Results of the Research Work' I am willing to point out the role and significance of the author of *Philosophy of the Spiritual Life* in the interwar period, and his share in the development of historiography of the philosophy in Poland. While treating of a not very ample objective bibliography, I am concentrating on the fact that a pioneer of the Polish philosophical medieval studies was forgotten. I am also focusing on the issues concerning the interpretation of his views. The main reason for the facts that are mentioned above is, in my opinion, a lack of the comprehensive critical analysis of the scientific output of Rubczyński. Both subjective and objective bibliography was added to the article.